

National and International Strategies for Situational Prevention of Trafficking in Health-Related Goods

Amir Hassan Niazipour¹ | Alireza Sadeghi² | Reza Salamat³

1. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, a_niazipour@sbu.ac.ir
2. PhD in Private Law, Ayatollah Amoly Branch, Islamic Azad University, Amoly, Iran.
3. Senior expert in criminal law and criminology (responsible author) Tehran, Iran, reza34351@yahoo.com

Article Info	Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <hr/> <p>Received: 2024/10/13</p> <p>Received in revised form: 2024/10/30</p> <p>Accepted: 2024/11/02</p> <hr/> <p>Keywords: <i>Situational Prevention, Trafficking of Health-Related Goods, Medicines, National and International Prevention</i></p>	<p>Iranian criminal law, to safeguard public health and counteract the detrimental impacts of trafficking in goods that endanger public health, has adopted an intensified criminal policy. The Law on Combating the Smuggling of Goods and Currency dedicates Article 27 to the protection of public health as a core objective of criminal policy. This law, alongside criminal measures, also embraces situational preventive policies and highlights the importance of addressing the trafficking of health-related goods by adjusting its approach. Given that criminal prevention in developed societies no longer adequately reduces crime rates, there is an increasing need for a robust and preventive non-criminal policy to maximize protection of health-related goods. The legislator's view of the trafficking of health-related items, such as medicines, differs significantly from its approach to other contraband items. Such goods, when illegally imported, pose fundamental and sometimes irreversible risks to uninformed consumers. To prevent additional harm to vulnerable groups, the government has mandated specific regulations for importing health-related goods based on international standards. Furthermore, the legislator, in Chapter Two of the aforementioned law, has adopted various non-criminal preventive strategies for combating the trafficking of these specific items. This article elaborates on the situational preventive measures enacted by the legislator, with a focus on their international counterparts.</p>
How To Site	Niazipour, Amir Hassan; Sadeghi, Alireza; Salamat, Reza (2024). National and International Strategies for Situational Prevention of Trafficking in Health-Related Goods. <i>Journal of Judgment</i> , 118(2), 47-69. http://doi.org/10.22034/judg.2024.2043054.1348
DOI	10.22034/judg.2024.2043054.1348
Publisher	University of Tehran Press

راهکارهای ملی و بین‌المللی پیشگیری وضعی از قاچاق کالاها سلامت محور

امیرحسین نیازپور^۱ | علیرضا صادقی^۲ | رضا سلامت^۳

۱. دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، رایانامه: a_niazpour@sbu.ac.ir

۲. دکتری حقوق خصوصی، واحد آیت‌اله‌آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.

۳. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی (نویسنده مسئول) تهران، ایران، رایانامه: reza34351@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله: علمی تخصصی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۷/۲۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۰۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۸/۱۲

کلیدواژه:

پیشگیری وضعی، قاچاق
کالای سلامت‌محور، دارو،
پیشگیری داخلی و بین‌المللی.

حقوق کیفری ایران به منظور حفظ سلامت افراد جامعه و مقابله با آثار مخرب قاچاق کالاها یکی که به نوعی سلامت مردم را به خطر می‌اندازد، از یک سیاست کیفری تشدیدکننده تبعیت کرده است. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با اختصاص و انحصار ماده ۲۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، به امر صیانت بهداشت بهداشت عمومی جامعه به‌عنوان یکی از اهداف مورد نظر سیاست کیفری، این هدف را علاوه بر برخورد کیفری با سیاست‌های پیشگیرانه وضعی نیز در پی گرفته و با تغییر رویکرد، پرداختن به قاچاق کالاها سلامت محور را پراهمیت جلوه می‌دهد. نظر به اینکه پیشگیری کیفری در جوامع توسعه‌یافته دیگر پاسخگوی مناسبی برای کاهش بزهکاری نیست، بنابراین ضرورت اتخاذ یک سیاست غیرکیفری مقتدرانه و حتی الامکان پیشگیرانه را برای حمایت حداکثری از ارزش کالاها سلامت محور بیش از پیش ضروری می‌نماید. نگاهی که قانونگذار به قاچاق کالاها سلامت محور از جمله دارو... دارد، یک نگاه کاملاً متفاوت نسبت به سایر اقلام قاچاق است و این کالاها چنانچه به صورت غیرقانونی وارد کشور شود، مصرف‌کنندگان ناآگاه را با تهدیدهای اساسی و گاه غیرقابل جبران روبه‌رو خواهد کرد. بدین منظور و برای جلوگیری از ورود آسیب مضاعف به گروه‌های در معرض خطر، دولت با استفاده از برخی مقررات بین‌المللی، ضوابط خاصی را برای وارد کردن کالاها سلامت محور الزام نموده و قانونگذار نیز در فصل دوم قانون پیش‌گفته، با نگاهی متفاوت برخی راهکارهای پیشگیری غیرکیفری در خصوص مبارزه با بزه قاچاق این نوع اقلام کالایی را در پیش گرفته است. در این مقاله برخی راهکارهای سیاست غیرکیفری قانونگذار از باب پیشگیری وضعی با نگاهی به راهکارهای بین‌المللی آن تبیین می‌شود.

استناد

نیازپور، امیرحسین؛ صادقی، علیرضا؛ سلامت، رضا (۱۴۰۳). راهکارهای ملی و بین‌المللی پیشگیری وضعی از قاچاق کالاها سلامت محور، فصلنامه قضاوت، ۱۱۸ (۲)، ۴۷-۶۹.
<http://doi.org/10.22034/judg.2024.2043054.1348>

[10.22034/judg.2024.2043054.1348](https://doi.org/10.22034/judg.2024.2043054.1348)

DOI

انتشارات دادگستری کل استان تهران

ناشر

مقدمه

قانونگذار قاچاق کالا و ارز را یکی از مصادیق جرایم اقتصادی در ماده ۵۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز تلقی کرده است. از جمله جلوه‌های این نوع تفکر در قانون پیش‌گفته این موارد است: خروج این جرم از شمول مرور زمان تعقیب، صدور و اجرای مجازات و سایر تأسیسات ارفاقی این قانون، پیش‌بینی نظام خاص پاسخ‌دهی به شروع به جرم متفاوت با قانون مجازات اسلامی، اختصاص پایگاه اطلاعات محکومان قاچاق کالا و ارز، امکان ثبت و دسترسی سریع به سوابق محکومان با رویکرد مدیریت خطر ارتکاب مجدد، دل بستن به تدابیر پیشگیرانه فنی فناورانه وضعی و برگزاری رزمایش سراسری و منطقه‌ای با محوریت دستگاه کاشف. بدین‌سان راهبرد قانونگذار در قبال این دسته از جرم مبتنی بر نگاه ایدئولوژیک و نه یک بینش علمی و کارشناسانه است! مقنن در این رویکرد، جرم قاچاق کالا و به‌طور کلی جرایم اقتصادی را که جزو جرایم عادی محسوب می‌شود، متضمن صدمه و خدشه به نظام سیاسی و مرتکب آن را دارای ذهنیت و قصد اخلال در نظام اقتصادی و در نهایت نظام سیاسی می‌پندارد. اما مقنن با وجود این رویکرد، تحت تأثیر پژوهش‌های جرم‌شناسی در کنار جرم‌انگاری و کیفرگذاری، پیشگیری در گفتمان امنیت عمومی را وارد کرده و به این باور رسیده که زوج «پیشگیری و مجازات» به موازات هم با سرمایه‌گذاری برابر می‌تواند موج بزهکاری را مهار کند (ابراهیمی، ۱۳۹۶، صص ۷۸-۷۹).

در جرم‌شناسی و به‌ویژه یکی از شاخه‌های کاربردی آن یعنی جرم‌شناسی پیشگیرانه، ضمن شناسایی و تبیین عوامل ارتکاب جرم، راهکارهای مبارزه یا پیشگیری مناسب برای آن مورد بحث قرار می‌گیرد. راهکارهای پیشگیرانه به دو گونه عمده تقسیم می‌شود: ۱- پیشگیری ناشی از جرم‌انگاری، کیفرگذاری و محاکمات کیفری و اجرای محکومیت‌های کیفری که به آن پیشگیری کیفری از نوع عام (بازدارندگی) و خاص (پیشگیری از تکرار جرم) اطلاق می‌شود. ۲- پیشگیری که ناشی از دستاوردهای جرم‌شناسی که خارج از نظام کیفری اتخاذ و اعمال می‌شود؛ بنابراین قهرآمیز نیست و شامل پیشگیری اجتماعی و وضعی می‌گردد. بی‌تردید هر یک از گونه‌های پیشگیری از جرم و شیوه‌های مختلف آنها در مرحله اجرا و تجربه با موانع و محدودیت‌های عملی، حقوقی و مادی روبه‌رو می‌شود و بدین‌سان تأثیر و کارایی هر یک را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد.

پیشگیری از جرم عبارت است از «هر فعالیت سیاست‌جنایی که هدف انحصاری یا غیرکلی آن محدود نمودن امکان وقوع مجموعه اعمال جنایی از راه غیرممکن ساختن یا سخت و دشوار نمودن یا احتمال وقوع را پایین آوردن است، بدون اینکه بخواهیم به تهدید کیفر یا اجرای آن متوسل شویم» (گسن، ۱۳۷۰، ۱۳۳).

۱. نگاه کنید به: نجفی ابرنبدادی، علی حسین (۱۳۹۴)، «به سوی تعریف یک سیاست ملی پیشگیری از بزهکاری»، دیپاچه در: حمیدرضا نیکوکار (به کوشش)، دانشنامه پیشگیری از جرم آکسفورد، نشر میزان، ص ۹.

پیشگیری در معنای اخیر در علم جرم‌شناسی، خود به دو شاخه کلی «پیشگیری انسان‌مدار (اجتماعی)» و «پیشگیری فرصت‌مدار (وضعی)» تقسیم می‌شود.^۱ در جرم‌شناسی، پیشگیری^۲ عبارت است از «به جلوی تبهکاری رفتن»، «پیشدستی کردن»، «پیشی گرفتن» (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۳۵) یا استفاده از تکنیک‌های گوناگون مداخله به منظور ممانعت از وقوع بزهکاری. اگر پیشگیری از تبهکاری متضمن «آگاهی دادن» از چیزی است، منحصراً یکی از تکنیک‌های ممکنه مداخله است. مثلاً مخاطب قرارداد جمعیت یا بعضی از اشخاص که به علت رعایت نکردن بعضی از اقدامات حمایتی در معرض خطر هستند، از مصادیق آگاهی دادن است.

از دیدگاه علمی، پیشگیری اگر در مفهوم موسع کلمه به‌کار برده شود، طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیرکیفری را در جهت خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم و کاهش بزهکاری دربرمی‌گیرد؛ اما اگر در مفهوم مضیق کلمه به‌کار برده شود، فقط تدابیر غیرکیفری را دربرخواهد گرفت (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۳، ص ۷۳۷). پیشگیری از جرم یک علم عملی است، به‌گونه‌ای که عملکرد و تأثیر نظریه‌ها و نظریه‌پردازی‌های مربوط به آن، تنها در مقام عمل و با ارزیابی اثرات واقعی اجرای آنها و تدابیر اتخاذ شده درخصوص آنها آشکار می‌شود. در حیطه پیشگیری این امر منوط به وظیفه یک یا چند نهاد خاص نیست، بلکه تدابیر پیشگیرانه باید توسط همه نهادهای جامعه مدنی نظیر خانواده، نهادهای دولتی نظیر مجلس قانونگذاری، دادگاه‌ها، پلیس، سازمان‌های تأمین اجتماعی، شهرداری‌ها و... اجرا شود. خلاصه اینکه موفقیت این امر مستلزم روشن شدن دقیق اصول و تدابیر پیشگیرانه با توجه به انواع گوناگون آنها و نیز تبیین وظایف هر یک از مراجع پیشگیری به‌ویژه نظارت خاص یک نهاد علمی مسئول است تا بتواند با همه مراجع پیشگیری دولتی و اجتماعی رابطه برقرار کند و راهنمایی و آموزش لازم را در اختیار آنان قرار دهد؛ همچنین اثرات اقدامات پیشگیرانه را ارزیابی کند تا با بررسی آنها بتوان با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه، نسبت به تغییر و جایگزین کردن بهترین روش‌های پیشگیرانه اقدام کرد (حاذق، ۱۳۹۲، ص ۷).

۱. پیشگیری فردمدار (اجتماعی) را نیز معمولاً به دو دسته تقسیم می‌کنند: پیشگیری جامعه‌مدار یا محیطی (Social Crime Prevention) و «پیشگیری رشدمدار» (Growth-based Crime Prevention) که برخی نویسندگان اشتهاً آن را ترجمه اصطلاح "developmental Crime Prevention" دانسته‌اند. از جمله بنگرید به: کوهی اصفهانی، کاظم (۱۳۸۶)، «واکاوی آموزه‌های اسلامی در پیشگیری از جرم»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ص ۳. در پیشگیری جامعه‌مدار تأثیرگذاری بر محیط‌های پیرامون انسان مورد نظر است، در حالی که در پیشگیری قسم اخیر، تدابیر پیشگیرانه در مراحل مختلف رشد کودک و نوجوانان سازگار، منحرف یا مجرم مدنظر قرار می‌گیرد. برای آگاهی از تدابیر پیشگیرانه قسم اخیر بنگرید به: کاری‌بو، رابرت (۱۳۸۱)، «مداخله روان‌شناختی اجتماعی زودرس درپیشگیری از رفتارهای مجرمانه»، ترجمه علی حسین نجفی ابرنآبادی، تحقیقات حقوقی، شماره‌های ۳۶-۳۵.

۲. از منظر ریشه‌شناسی، کلمه «پیشگیری» به معنای پیشگیری کردن و آگاهی کردن است.

پیشگیری غیرکیفری که قبل از وقوع جرم انجام می‌پذیرد، عبارت است از توسل به اقدام‌های غیرسرکوبگرانه و غیرقهرآمیز که ماهیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، وضعی و... دارد و به منظور جامعه‌پذیرشدن و قانونگرا ساختن افراد و حفاظت از آماج‌های جرم برای جلوگیری از وقوع آنها در جامعه صورت می‌پذیرد. پیشگیری غیرکیفری خود به دو گونه اجتماعی و وضعی تقسیم می‌شود (همان).

پیشگیری وضعی هر تدبیر سیاست جنایی است که هدف نهایی آن تحدید حدود امکان پیشامد علل جنایی از راه غیرممکن ساختن، دشوار کردن یا کاهش دادن احتمال وقوع آن است بدون اینکه از تهدید کیفر یا اجرای آن استفاده شود (گسن، ۱۳۷۰، ص ۱۳۳). بر این اساس ویژگی‌های پیشگیری وضعی از جرم عبارت است از: ۱- اثرگذاری بر عوامل و فرایندهای مؤثر بر بروز بزهکاری ۲- اختصاصی بودن تدابیر ۳- اعمال تدابیر در مرحله قبل از وقوع جرم ۴- سزاده نبودن و قهرآمیز نبودن ماهیت تدابیر.

کلیه تدابیری پیشگیری برای ارتکاب جرم باید به عنوان سیاست جنایی یک دولت مطرح باشد و برای رسیدن به این هدف نیز دولت می‌تواند از همیاری و مشارکت گسترده مردم بهره‌مند شود. در این خصوص لایحه پیشگیری از وقوع جرم در اجرای بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی تدوین شده، ولی پیش از تدوین این لایحه، در قوانین عادی مربوط به شرح وظایف برخی سازمان‌ها و نهادها مانند نیروی انتظامی و... به پیشگیری از جرم اشاره شده است، اما به دلیل نبود مدیریت متمرکز، متفاوت بودن تدابیر اتخاذ شده توسط این نهادها و فقدان راهبردهایی کارآمد در این زمینه، این نهادها در اتخاذ تدابیر مناسب و اقدامات اثربخش موفق نبودند (نیازپور، ۱۳۸۲، ص ۱۴۸). رفع این ناکارآمدی و جلوگیری از اتخاذ سیاست‌های چندگانه در زمینه پیشگیری از جرم تنها با ایجاد مدیریتی متمرکز در این امر امکان‌پذیر است. اکنون رویکرد جدیدی که تلاش دارد تا با اتکا بر آماج جرم یا بزه‌دیده به تبیین پیشگیری از جرم بپردازد، در فارسی به «پیشگیری وضعی از جرم» معروف شده است. البته استفاده از معادل‌هایی نظیر پیشگیری موضعی، پیشگیری موقعیتی یا پیشگیری وضعیتی بجای پیشگیری وضعی نیز صحیح است (صفاری، ۱۳۸۱، صص ۲۶۹-۲۶۸). دلیل این رجحان این است که وقتی از واژه پیشگیری وضعی استفاده می‌شود، آنچه به ذهن کسانی که آشنایی چندانی با این مفهوم ندارند متبادر می‌شود، «وضعی» در مقابل «تکلیفی» یا «عرفی» است، حال اینکه چنین معنایی از این مفهوم مورد نظر نیست؛ اما استفاده از واژه‌های «پیشگیری موضعی»، «پیشگیری موقعیتی» یا «پیشگیری وضعیتی» برای بیان گونه‌ای خاص از پیشگیری که مورد نظر ماست، رجحان دارد (همان، ص ۲۷۰).

مقنن نیز در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در راستای پیشگیری از قاچاق کالاهای سلامت‌محور، با به‌کاربردن کلمه «مبارزه» در عنوان قانون و به نوعی دشمن و غیخودی پنداشتن مرتکبان آن، پس از ذکر تعریف، مصادیق و تشکیلات، بجای پرداختن به جرایم، واکنش‌ها و تدابیر

قهرآمیز، همانند کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد، در فصل مستقل بازده ماده‌ای به پیشگیری از قاچاق پرداخته و به نوعی صدای رسا، این پیام را منتقل کرده که تنها سرمایه‌گذاری برابر در حوزه پیشگیری و مجازات می‌تواند موج نگران‌کننده جرایم اقتصادی را در درازمدت مهار کند (ابراهیمی و صادق‌نژاد، ۱۳۹۳، ص ۱۶۳).

بدین سان در این مقاله راهکارهای پیشگیری وضعی از قاچاق کالاهاى سلامت محور در دو مبحث راهکارهای داخلی و بین‌المللی به‌طور اختصار تبیین می‌شود.

۱. پیشگیری‌های داخلی

در ایران به دلایل مختلف، بخش بزرگی از کالاهاى مصرفی خصوصاً در حوزه سلامت را کالاهاى قاچاق تشکیل داده؛ لذا از دلایل عمده اهمیت این موضوع در کشور ما، طیف گسترده و حجم زیاد زیان‌دیدگان این پدیده است. «قاچاق به‌راستی جرمی است که هم ساحت هیئت حاکمه و هم ملت را جریحه دار می‌کند» (بکاریا، ۱۳۸۰، ص ۱۲). با این حال بررسی درباره آن زمانی اهمیت مضاعف پیدا می‌کند که مسئله مهم سلامت و امنیت غذایی مصرف‌کنندگان با مخاطره جدی مواجه شود (صفری و اجتهادی، ۱۳۹۶، ص ۳). کشف حتی سی درصد کالاهاى قاچاق تقریباً در کشور ایران غیرممکن است و نظام آماری در خوشبینانه‌ترین وجه، حکایت از کشف ده تا پانزده درصدی کالاهاى قاچاق شده دارد (فرهانیان مقدم، ۱۳۹۰، ص ۷۸).

در این قسمت راهکارهای پیشگیری داخلی از قاچاق کالاهاى سلامت محور در کشور ایران که مصادیق متعددی دارد، بررسی می‌شود. ناگفته نماند که به علت حجم گسترده این راهکارها، موضوع به‌طور خلاصه تبیین می‌شود.

۱-۱. اجرای صحیح طرح سمباک (برچسب کنترل اصالت)

کنترل‌ها از حیث پیشگیری داخلی در سال‌های اخیر برای جلوگیری از تولید، واردات و فروش محصولات تقلبی آرایشی تشدید شده، اما همچنان این اقلام در بازار مشاهده می‌شود؛ بنابراین خود مردم باید بیشترین دقت نظر را داشته باشند و از مصرف این‌گونه محصولات اجتناب کنند.

در این راستا سازمان بهداشت جهانی بیش از ده سال است که در زمینه گسترش قاچاق کالاهاى سلامت محور خصوصاً دارو که یک معضل جهانی است، به تمامی کشورها هشدار می‌دهد. گزارش رسمی سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD)^۱ در سال ۲۰۰۸، کشورهای امارات

۱. Organisation for Economic Co-operation and Development یا OECD سازمانی است بین‌المللی و دارای ۳۴ عضو که اعضای آن متعهد به اصول دموکراسی و اقتصاد آزاد هستند. این سازمان به تعبیری عمده‌ترین سازمان

متحدہ عربی بویژه دبی و نیز ترکیه را از معابر اصلی تجارت اقلام دارویی تقلبی و قاچاق دانست و بر این اساس دولت ترکیه در جهت مبارزه با این معضل بسیار خطرناک و مخل سلامتی افراد، اقتصاد جامعه و... در مسیر به‌دست آوردن اعتبار و آبروی از دست رفته و نیز حتی اعتبارگیری بیش از پیش، در سایه انجام این امر مهم با نشیب و فرازهای گسترده و گوناگون، از خردادماه ۱۳۸۹ (ژوئن سال ۲۰۱۰) طرحی را برای مبارزه با تقلبات دارویی به‌کار گرفت که از آن با عنوان سامانه پایش دارویی یا ITS^۱ یاد می‌شود. سامانه مذکور با محوریت رهگیری در سطح کلیه داروهای تولیدی و وارداتی و در تمامی سطوح مرتبط با دارو شامل شرکت‌های تأمین‌کننده، شرکت‌های توزیعی و داروخانه‌ها آغاز به‌کار کرد. این سامانه دقیقاً بر پایه سیستم GS1^۲ است که در بندهای آتی مورد بحث قرار می‌گیرد. تنها تفاوت این سیستم بر ملی بودن آن است، یعنی فقط در کشور ترکیه کاربرد دارد، درحالی‌که سیستم GS1 یک سیستم جهانی است.

یکی از مهم‌ترین روش‌هایی که می‌تواند در کنترل و کاهش قاچاق این‌گونه کالاها در کشور و جلوگیری از عرضه کالاهای تقلبی و جعلی به مردم در سطح عرضه کمک کند، نصب برچسب اصالت و سلامت بر روی کالاهای آرایشی بهداشتی و استفاده از سامانه جامع طرح شناسنامه‌دار کردن کالاهای آرایشی و بهداشتی است. طرح بررسی و کنترل اصالت و سلامت کالا اقدامی نوین در راستای مبارزه با قاچاق و تقلب است که با به‌کارگیری توانمندی‌های عرصه فناوری اطلاعات، توانسته گام مؤثری در ارتقای سلامت جامعه بردارد.

یکی از مزایای مهم طرح برچسب اصالت و سلامت کالا این است که با توجه به اختصاصی بودن کد شانزده‌رقمی برای هر قلم از محصولات وارداتی آرایشی و بهداشتی، در صورت بروز مشکلات ناشی از استفاده محصولات وارداتی آرایشی و بهداشتی، امکان پیگیری و رسیدگی موضوع به دلیل وجود مستندات و مدارک مربوط به کالای مورد نظر در سازمان غذا و دارو میسر خواهد بود. مندرجات موجود در برچسب، اطلاعات دقیق و نسبتاً کاملی در مورد محصول مورد نظر به مشتریان می‌دهد و اجازه می‌دهد تا بتوانند کالای انتخابی خود را با دیگر کالاهای موجود مقایسه کنند. متأسفانه قاچاق و تقلب در این نوع محصولات زیاد است و علی‌رغم هشدارهای زیاد، برخی مشتریان سلامت خود را به علت اطلاعات ناقص، فدای قیمت ارزان محصولات ناشناس می‌کنند. نام محصول، نام تجاری (Brand)، نام و نشانی شرکت یا کارخانه تولیدکننده یا بسته‌بندی‌کننده، وزن یا حجم خالص محصول، شماره پروانه بهداشتی ساخت با لوگوی سازمان غذا و دارو، تاریخ

بین‌المللی تصمیم‌گیرنده اقتصادی است. مقر اصلی این سازمان در شهر پاریس است.

1. ilac takip sistemi

۲. مستندات داخلی ایران کد (۱۳۸۵)، «معرفی نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا»، مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران و سایت سامانه صدور ایران‌کد و بارکد بین‌المللی به نشانی اینترنتی www.rancode.resaco.ir

تولید و انقضای مصرف، مواد تشکیل دهنده، سری ساخت، شرایط نگهداری و توصیه های بهداشتی و عبارت ساخت ایران و شماره پروانه ساخت از مهم ترین ضروریات برجسب محصولات داخلی است که با آن براحتی می توان محصول مورد نظر را شناسایی و پیگیری کرد. در محصولات بدون پروانه بهداشتی ساخت، قاچاق و تقلبی، برای بالا بردن حاشیه سود، از مواد اولیه غیر بهداشتی استفاده شده و برای درمان ماندن از فساد میکروبی، از درصد بالایی از انواع نگهدارنده ها استفاده می شود که عامل پیری زودرس، لک های پوستی و... است. رنگ های مورد استفاده نیز حاوی درصد بالای فلزات سنگین مانند سرب است که غالباً در درازمدت عوارض جبران ناپذیری برای پوست، مو و سیستم عصبی بدن خواهند داشت. در صورت بروز هر نوع آسیب، این محصولات به هیچ وجه قابل پیگیری نیست و شکایت مصرف کننده به سرانجام نخواهد رسید.

طرح کنترل اصالت و سلامت زیر نظر سازمان غذا و دارو صرفاً برای محصولات وارداتی با هدف حفظ و ارتقای سطح سلامت مردم، شناسایی کالای غیرمجاز از کالای مورد تأیید و حمایت از کار و سرمایه ایرانی و تولیدکنندگان داخلی ابتدا کار خود را با اقلام دارویی و مکمل ها آغاز کرد و پس از اجرای موفقیت آمیز آن، کلیه کالاهای وارداتی حوزه سلامت از جمله مواد و کلیه فرآورده های آرایشی و بهداشتی به لیست محصولات مشمول طرح اضافه شدند. مصرف کنندگان پس از خرید محصول و قبل از مصرف باید لایه پوشاننده روی برجسب اصالت و سلامت کالا را بخرانند و کد شانزده رقمی زیر خراشیدگی را از چپ به راست و از ردیف بالا به پایین از طریق پیامک به شماره ۲۰۰۰۸۸۲۲ ارسال کنند یا با وارد کردن در سایت، استعلام کنند. یکی از مزایای مهم طرح برجسب اصالت و سلامت کالا این است که با توجه به اختصاصی بودن آن برای هر قلم از محصولات وارداتی آرایشی و بهداشتی و عدم امکان جعل برجسب مذکور، در صورت بروز مشکلات ناشی از استفاده از محصولات وارداتی آرایشی و بهداشتی، امکان پیگیری و رسیدگی موضوع به دلیل وجود مستندات و مدارک مربوط به کالای مورد نظر در سازمان غذا و دارو میسر خواهد بود.

این برجسب های جدید با داشتن شماره ارسال پیامک ثابت و سایت www.ftac.ir بسیار متمایز است و قادر است با ارسال کد UID به شماره مذکور، اطلاعات کامل محصول را در اختیار مصرف کنندگان قرار دهد. در جواب استعلام، عبارت «محصول معتبر می باشد» نشان دهنده اعتبار و تأییدیه وزارت بهداشت نیست و باید مشخصات کامل مانند نام و نوع محصول، تاریخ تولید و انقضا، شرکت واردکننده و... را در استعلام به دست آورد. کد شانزده رقمی با لایه پاک شونده (قابل خراشیدن) باید به گونه ای پوشانده شود که قبل از خراشیدن، اعداد زیر آن قابل مشاهده و تشخیص نباشد. جواب استعلام قسمت خراش داده شده و کد UID در پیام کوتاه صرفاً با شماره ۲۰۰۰۸۸۲۲ و

سایت الکترونیکی www.ftac.ir باید یکسان باشد. در بحث کارآمدی این طرح، نظر به اینکه از برچسب‌های تکه‌تکه شونده استفاده شده که جداسازی آنها از محصول و چسباندن به یک محصول دیگر امکان ندارد، می‌توان به جرأت گفت که دارای سطح امنیتی بالاست و جزو اولین هولوگرام‌های تولید شده در کشور است که قابلیت جعل را نخواهد داشت. همچنین نقاط خاصی از برچسب توسط لنز مخصوصی که در دسترس بازرسان وزارت بهداشت است، قابلیت رؤیت دارد و بارکد دوبعدی (دیتاماتریکس) نیز از دیگر متدهای شناسایی محصولات واقعی از تقلبی است. البته باید قبول کرد که کاستی‌هایی نیز در این طرح مثل طرح‌های دیگر (شبنم و...) وجود دارد که در درازمدت با مشکل روبه‌رو خواهد شد، چراکه الصاق این برچسب توسط مرجعی غیر از تولیدکننده، هرچند بر اساس نظارت نیز باشد، فسادهایی را به دنبال خواهد داشت. بنابراین می‌طلبد که قانونگذار از یک روش استاندارد و بین‌المللی برای رهگیری و مبارزه با قاچاق این کالاها بهره‌گیرد.

از دیگری ابعاد کارآمدی این طرح می‌توان به موارد زیر نیز اشاره کرد:

- ایجاد فضای امن و مطمئن برای مصرف‌کننده‌های حوزه سلامت
- حمایت از کار و سرمایه ایرانی و تولیدکنندگان داخلی
- پیشگیری از گرم شدن بازار قاچاق کالاهای سلامت‌محور و حفظ منافع نظام
- شناسایی کالای غیرمجاز از کالای تأیید شده

۱-۲. نظارت بر صنوف و داروخانه‌ها و الزام آنها به صدور فاکتور

قانونگذار در باب پیشگیری وضعی نه تنها در فصل دوم قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به امر پیشگیری از قاچاق کالا تأکید کرده، بلکه قبل از آن نیز در قانون نظام صنفی به این امر پرداخته بود. در ماده ۶۶ قانون نظام صنفی، واحدهای صنفی ملزم به صدور فاکتور شدند. با صدور فاکتور فروش، کلیه مشخصات کمی و کیفی کالای فروخته شده و نیز نرخ آن به‌طور کامل و مکتوب در اختیار مشتری قرار می‌گیرد و در صورت تخلف فروشنده در فروش کالا با قیمت غیر واقعی، مشتری به آسانی قادر به پیگیری مسئله و اثبات تخلف فروشنده خواهد بود.^۱

بدین ترتیب فروشنده‌ای که مکلف به صدور فاکتور شده، موقعیت مناسبی برای ارتکاب تخلف نخواهد داشت، زیرا با عرضه کالا به قیمت غیر واقعی و صدور فاکتور، در حقیقت خطر کشف جرم بالا می‌رود و شرایط مساعد و مطلوب برای گران‌فروشی و تقلب از بین می‌رود.^۲ همچنین در

۱. استفاده از صندوق مکانیزه فروش و دادن رسیدهایی که همه مشخصات کالا و حتی ساعات خرید نیز در آن درج می‌شود، در همین جهت قابل ارزیابی است. ماده ۷۱ قانون نظام صنفی نیز مؤید این مطلب است.

۲. براساس تصمیم شماره ۱۲۲۴۹ مورخ ۱۳۷۳/۸/۱۶ نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور در ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار،

مواردی که بعضی از داروخانه‌ها اقدام به فروش لوازم آرایشی، بهداشتی، دارو و... بدون نسخه می‌کنند (که احتمال قاچاق آن در برخی موارد مبرهن است)، پیشگیری خواهد شد. حال هر چند بنا به اصل «اصاله الظهور» اراده تقنینی قانونگذار در جهت مکانیزه نمودن واحدهای صنفی جهت صدور فاکتور صرفاً برای مشاغل امور صنفی بوده و از ماده ۱۲۱ از قانون برنامه توسعه پنجم اقتصادی، با مدلول و منطوق محرز و مستنبط نموده، لذا اطلاق حکم مقید به شورای اصناف کشور است و در ادامه، اتحادیه صنفی مربوطه فی نفسه دامنه افاده شمول ماده مرقوم را از عموم خارج کرده و نسبت به تابعان قانون نظام صنفی کشور و مشاغلی که زیر نظر شورای اصناف کشور فعالیت می‌کنند، مقید کرده و در معرض اراده قانونگذار قرار داده است نه مؤسسات پزشکی دارای قانون خاص. اما با توجه به اینکه این احصاء از باب رسته صنفی بوده و نه از باب عدم استفاده از صندوق مکانیزه جهت صدور فاکتور، بنابراین در استفاده از این صندوق‌های مکانیزه، چه صنوف و چه داروخانه‌ها که از مصادیق مؤسسات پزشکی محسوب می‌شوند، مکلف به صدور فاکتور فروش خواهند شد تا نظارت بر آنها تسهیل شود، چراکه نظارت یکی از ابزارهای مفید و کارآمد برای کاهش ارتکاب اعمال مجرمانه در پیشگیری وضعی و به‌کارگیری مدیریت محیطی برای همه اعضای یک صنف خاص محسوب می‌شود.^۲

نظارت سازمان غذا و دارو بر داروخانه‌ها یا تشکیل اتحادیه اصناف گام بلندی در جهت جلوگیری از جرایم اقتصادی از طریق شناسایی و حذف عوامل تسهیل‌کننده در وقوع جرم است. از باب کارآمدی آن نیز می‌توان برای نمونه گفت که ممکن است سازمان غذا و دارو یا اتحادیه‌ها به این نکته پی ببرند که اقلام بهداشتی، آرایشی یا مواد غذایی تقلبی با مارک خاص یا جعلی در سطح شهر توزیع می‌شود؛ در این حالت اتحادیه اعضا را مکلف می‌کند که آگهی خاصی دایر بر تقلبی بودن یا قاچاق بودن مارک‌های مزبور در محل کسب نصب کنند. بدین ترتیب الزام واحد صنفی به نصب این آگهی، خود از عرضه و فروش آن کالای خاص در آن واحد صنفی پیشگیری می‌کند.

۱-۳. بازرسی پیوسته و نامحسوس از واحدهای صنفی

یکی از ابزارهای مؤثر و کارآمد در کنترل وضعیت‌های مجرمانه، تقویت نظارت رسمی از آماج‌های جرم است. فراهم آوردن شرایط مطلوب برای بازرسی پیوسته و سرکشی‌های آشکار و پنهان از

از کلیه واحدهای تولیدی، واردکنندگان و عوامل توزیع به‌صورت عمده‌فروش مکلف شده‌اند با توجه به نرخ‌های تعیین شده توسط سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، نسبت به صدور فاکتور با ذکر مشخصات کامل خریدار، فروشنده، بهای کالا، مقدار، مبلغ کل به عدد و حروف و نام و امضای فروشنده و خریدار اقدام کنند. ۱. رأی شماره ۴۶۰ مورخ ۱۳۹۴/۴/۲ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.

۲. تصمیم شماره ۱۲۲۴۹ مورخ ۱۳۷۳/۸/۱۶ نمایندگان ویژه رئیس‌جمهور در ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار.

اماکن اقتصادی و عرضه و تولید کالا از بهترین راهکارهای کاستن از وضعیت‌های بزه‌زاست. اهمیت این موضوع تا آنجاست که می‌توان آن را یکی از دلایل واگذاری امور مربوط به سازمان تعزیرات حکومتی به قوه مجریه دانست. ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۷/۱۹ چنین مقرر می‌دارد: «با توجه به ضرورت نظارت و کنترل دولت بر امور اقتصادی و لزوم هماهنگی مراجع قیمت‌گذاری و توزیع کالا و اجرای مقررات و ضوابط مربوط به آن کلیه امور تعزیرات حکومتی بخش دولتی و غیردولتی اعم از امور بازرسی و نظارت و... به قوه مجریه واگذار گردید». بر اساس بندهای الف و ب ماده ۱۸ از آیین‌نامه سازمان تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۸/۱ هیأت دولت، شعب بدوی تعزیرات حکومتی با گزارش مأموران سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات و نیز گزارش سازمان بازرسی کل کشور و سایر مراجع قضایی دولتی و انتظامی مکلف به رسیدگی به تخلف مربوط هستند. از طرفی نیز با اعطای صلاحیت مقرر در ماده ۴۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به شعب سازمان مزبور، عمده تخلفات موضوع کالاهای سلامت وفق مفاد مادتین ۱۸، ۱۸ مکرر و ۲۷ قانون مرقوم قابل رسیدگی است و این مقوله مهم را در پیشگیری وضعی مورد توجه جدی قرار داده است. از دیگر مصادیق این‌گونه پیشگیری در قلمرو جرایم اقتصادی می‌توان به آیین‌نامه سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات مصوب ۱۳۷۳/۸/۱ هیأت دولت اشاره کرد. بر اساس ماده ۲ این آیین‌نامه، هدف از تشکیل این سازمان، بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات بوده است. ماده ۳ این آیین‌نامه وظایف این سازمان را بدین شرح بیان می‌دارد:

- الف) بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات مشمول در کلیه بخش‌ها (دولتی، تعاونی، خصوصی، نهادها) اعم از تولیدات و واردات آنها.
- ب) اعمال نظارت بر اجرای قیمت‌ها در کلیه موارد از قبیل اعلام قیمت‌های مصوب صدور فاکتور و نصب برچسب فروش.
- ت) تدوین و اجرای روش‌های کارآمد بازرسی و نظارت متناسب با نوع کالا و خدمات.
- ث) نظارت بر برنامه تولید و شبکه توزیع کالا و خدمات مشمول واحدهای صنفی.
- ج) نظارت بر حسن اجرای ضوابط و مقررات توزیع کالا و خدمات.

۱-۴. سامانه‌های تلفنی ۱۲۴ و ۱۳۵ (رسیدگی فوری به شکایات)

یکی از مصادیق پیشگیری وضعی فراهم کردن امکان اعلام جرم برای کاهش آسیب‌پذیری آماج جرم است. در این زمینه تلفن هوشمند سامانه‌های ۱۲۴ و ۱۳۵ برای اعلام گزارش تخلفات اقتصادی پیش‌بینی شده است. این‌گونه پیشگیری‌ها با توجه به سهولت دسترسی آن و الزامی نبودن

حضور شاکی در مراحل شکایت در رسیدگی، می تواند نقش بسیار مهمی در جلوگیری از تخلفات اقتصادی داشته باشد. نصب اطلاعیه سامانه مزبور و الصاق اجباری آن در صنوف و داروخانه‌ها نیز در پیشگیری وضعی از کلیه تخلفات اقتصادی نقش بسیار عمده‌ای دارد. با فراهم کردن شرایطی که به محض وقوع تخلف امکان پیگیری و گزارش کردن آن را از ناحیه بزه‌دیده فراهم سازد، متخلفان و بزه‌کاران احتمالی تمایل کمتری به جرم از خود نشان می‌دهند و از ارتکاب تخلفات بعدی باز داشته می‌شوند. آنچه در این رابطه حائز اهمیت است مسئله حذف وضعیت‌های مجرمانه از طریق امکان پیگیری سریع‌تر تخلف از سوی نهادهای مسئول است. اگر یک فعال اقتصادی بداند که در صورت تخلف به سرعت این تخلف از سوی بزه‌دیده گزارش می‌شود و نهاد دریافت‌کننده گزارش نیز آن را پیگیری می‌کند، بی‌گمان امکان بروز تخلف بسیار کمتر از زمانی خواهد بود که برای پیگیری یک تخلف اقتصادی لازم باشد تا بزه‌دیده به سازمان‌های گوناگون مراجعه کند و ساعات بسیار زیادی را به این مسئله اختصاص دهد، زیرا در این حالت متخلف به دلیل فاصله افتادن بین زمان ارتکاب جرم و زمان پیگیری از یک سو و از سوی دیگر کاهش احتمال پیگیری از سوی بزه‌دیده، فضای مطلوب‌تری را برای ارتکاب جرم در اختیار خواهد داشت.

۲. راهکارهای پیشگیری بین‌المللی

راهکارهای پیشگیری بین‌المللی در صدد است تا وقوع جرم را از طریق جاذبه‌زدایی آماج، فزونی خطرشناسی و احتمال دستگیری بزه‌کار با نامناسب جلوه دادن وضعیت پیش‌جنایی مهار کند. البته بعضی از تدابیر پیشگیرانه کلی و کلان است و ناظر به قانونگذار نیز می‌باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۴) که در این حالت وضعیت سیاست‌گیری به خود می‌گیرد. قاچاق کالا به‌عنوان موضوع خطرناک جرایم اقتصادی، مدت‌هاست که به دغدغه صاحب‌نظران علمی، مقامات دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان ملل و نهادهای وابسته به آن تبدیل شده است. همین دغدغه‌ها در عمل موجب تنظیم و تصویب قوانین، دستوالعمل‌ها و کنوانسیون‌هایی با هدف مقابله با این جرایم شده است (ابراهیمی و صادق‌نژاد، ۱۳۹۳، صص ۱۶۰-۱۵۹). قاچاق کالاهای سلامت‌محور بخصوص داروهای تقلبی در آینده نزدیک به یکی از چالش‌های مهم نظارت سلامت عمومی در جهان تبدیل می‌شود و این امر همکاری‌های بین‌المللی را در مبارزه با این پدیده خطرناک ضروری می‌سازد. در همین راستا به‌ویژه از سال ۲۰۰۷ با برگزاری یک کنفرانس بین‌المللی، مرحله تازه‌ای در مبارزه با قاچاق داروهای تقلبی آغاز شد و راهکارهای متنوعی از جمله قانونگذاری متناسب‌تر و الزام در اجرای مجازات و برخی تدابیر علمی برای کنترل این پدیده خطرناک مورد توجه قرار گرفت (عینی، ۱۳۹۷، ص ۱۷۵). با توجه به اهمیت راهکارهای بین‌المللی در کنترل قاچاق

کالاهای ورودی و خروجی به کشورها، چنانچه این راهکارها بر اساس معیارهای سازمان جهانی گمرک و سازمان تجارت جهانی مورد استفاده و رصد قرار گیرد، قادر است سلامت افراد جامعه را در خصوص خطرات ناشی از استفاده از کالاهای نامرغوب تضمین کند. بنابراین این راهکارها از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. در این قسمت برخی از راهکارهای بین‌المللی پیشگیری که به نظر می‌رسد نقش اساسی در پیشگیری از قاچاق کالاهای سلامت‌محور خصوصاً در حوزه قاچاق دارو را دارد، در دو بخش تأسیس جامعه تجاری فرامرزی با رویکرد سازمان‌های گمرک و تجارت جهانی و رهگیری کالا بر اساس کد دیجیتال سیستم GS1 بررسی قرار می‌شود.

۲-۱. تأسیس جامعه تجاری فرامرزی با رویکرد سازمان‌های گمرک و تجارت جهانی

پیام جهانی شدن اقتصاد با توجه به گسترش شیوه‌ها و میزان مبادلات کالا بین کشورها ایجاد زمینه‌های مناسب برای گسترش و توسعه‌ی تجارت خارجی را امری اجتناب‌ناپذیر ساخته و این امر مستلزم برنامه‌ریزی هوشمندانه، ایجاد و توسعه زیرساخت‌های لازم و رعایت توصیه‌ها و الزامات سازمان‌های بین‌المللی مسئول نظیر سازمان تجارت جهانی (WTO)، سازمان جهانی گمرک (WCO) و... درباره ساده‌سازی و تسهیل تجارت با رعایت چارچوب سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور و برنامه‌های میان‌مدت پنج‌ساله است.

عضویت در سازمان جهانی گمرک از طریق ایجاد و توسعه محیط گمرکی درستکار، شفاف و قابل پیش‌بینی، به حمایت و حفاظت از اجتماع و ثروت اقتصاد ملی کمک می‌کند. این امر به تجارت قانونی بین‌المللی رونق می‌دهد و این امکان را به وجود می‌آورد تا اقدامات مؤثری در جهت جلوگیری از قاچاق بین‌المللی کالا صورت گیرد. سازمان جهانی گمرک یک سازمان مستقل بین‌المللی است که مأموریت آن بهبود کارایی و جلوگیری از ورود غیرقانونی کالاها به کشورهای عضو و اثربخشی گمرکات است. سازمان جهانی گمرک در راستای اجرای مأموریت خود:

الف) ابزارهای بین‌المللی را برای به‌کارگیری هماهنگ و یکسان رویه‌ها و سیستم‌های کارا و ساده شده گمرکی حاکم بر نقل و انتقال کالاها به صورت قانونی و جلوگیری از قاچاق کالا توسط مسافران و وسایل نقلیه در طول مرزهای گمرکی ایجاد، حفظ و حمایت می‌کند و گسترش می‌دهد. همچنین تلاش‌های اعضا را برای همگامی و پیروی از مقرراتشان از طریق کوشش در جهت به حداکثر رساندن سطح اثربخشی همکاری اعضا با یکدیگر و با سازمان‌های بین‌المللی با هدف مبارزه با تخلفات گمرکی از جمله قاچاق بین‌المللی و سایر تخلفات تقویت می‌کند.

ب) از طریق گسترش ارتباطات و همکاری‌های میان اعضا با سایر سازمان‌های بین‌المللی، ترویج درستکاری، توسعه منابع انسانی، شفاف‌سازی، بهبود مدیریت و روش‌های

کاری گمرکات و بهره‌گیری از بهترین شیوه‌ها، به اعضا در تلاش‌هایشان برای مواجهه با چالش‌های جدید محیط تجاری و تطابق با شرایط در حال تغییر کمک می‌کند.

در این راستا تسریع و تسهیل تجارت فرامرزی یکی از دغدغه‌های اصلی سازمان‌های درگیر در امر تجارت است. هر چند عوامل عمده‌ای سبب ساده‌سازی تشریفات و تسهیل امور تجاری می‌شود، اما در تحقق کارآمدی گمرکات، اصلاح قوانین، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و روزآمد در ارائه خدمات و... نقش مهمی دارند. از طرفی، عواملی نظیر پیچیدگی‌های معمول موجود و بروکراسی حاکم بر فرایند تجارت، ناکافی بودن بسترهای تجارت الکترونیکی و استفاده از فناوری‌های نوین و سیستم‌های مکانیزه در انجام تشریفات از جمله موارد مهم و اثرگذار در نارضایتی تجار و بازرگانان است که باعث بی میلی از انجام تجارت قانونی و گرایش هر چه بیشتر آنان به سمت فعالیت‌های غیررسمی و قاچاق کالاها خصوصاً قاچاق کالاهای سلامت‌محور می‌شود. بنابراین تسهیل و روان‌سازی تجارت رسمی در چارچوب منافع ملی یکی از راهبردهای اساسی مبارزه ملی با قاچاق کالا در نظر گرفته شده و واضح است که اجرای آن نقش مهمی در پیشگیری از بروز قاچاق کالا دارد و تمامی دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط و مؤثر در امر تجارت باید به این نکته‌ی مهم توجه ویژه‌ای داشته باشند.

یکی از ابزارهای مؤثر توسعه تجارت فرامرزی فناوری اطلاعات و ارتباطات است. رویکرد جدید تجارت جهانی نیز می‌طلبد که تمامی امورات مربوط به بازرگانی، امور گمرکی و... به صورت مکانیزه و با استفاده از فناوری‌های نوین انجام شود؛ بنابراین انجام امور به روش سنتی و دستی، دیگر جایگاهی در تجارت جهانی ندارد. به‌کارگیری این فناوری‌ها و سیستم‌های مکانیزه در بهبود عملکرد سازمان‌ها و اجرای مطلوب و وظایف، افزایش بهره‌وری و... نقش مؤثری دارد و حتی امکان جلوگیری از تخلفات نیروی انسانی را نیز فراهم می‌کند.

استفاده از تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی، ثبت الکترونیکی درخواست‌ها و به حداقل رساندن حضور فیزیکی افراد می‌تواند در نظم‌بخشی و تسریع فرایندهای گمرکی مؤثر باشد و قاچاق را از مبادی رسمی کشور تا حدود زیادی کاهش دهد. علاوه بر مباحث فوق، یکی دیگر از اصولی که می‌توان از کنوانسیون بازرگانی شده کیوتو^۱ استخراج کرد و در مورد کشورمان نیز به‌کار گرفت، بسترسازی به منظور افزایش همکاری‌های گمرکات مرزی است که افزایش دامنه این همکاری‌ها می‌تواند از کندی فرایند تجارت خارجی کشورها و امکان توسل به فساد که ممکن است در این وضعیت افزایش یابد، جلوگیری کند. متأسفانه در کشور ما بنا به دلایل متعدد نظیر ضعف در تأمین بسترهای مخابراتی و الکترونیکی، قیمت بالای فناوری‌های نوین و سیستم‌های مکانیزه، مشکلات موجود در جهت پشتیبانی، نگهداری و تعمیر و... از فناوری‌های نوین و سیستم‌های مکانیزه در

۱. برای مطالعه بیشتر رک پورتال ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز به نشانی www.epe.ir (شناسه خبر: ۱۸۴۸).

فرایند تجارت کمتر استفاده شده و در بخش‌هایی نیز به صورت منطقه‌ای و غیرگسترده اجرایی شده که بعضاً آنها نیز نتوانسته نیازها و اهداف دستگاه‌ها و سازمان‌ها را تأمین کند.

مهم‌ترین مشکلات و معضلات استفاده از فناوری‌های نوین و سیستم‌های مکانیزه نظیر، GPS، RFID، Asycuda World، ++x-ray و Asycuda که به صورت محدود در برخی گمرکات کشور به کارگیری شده، اعمال تحریم‌های کشورهای صاحب تکنولوژی و ممانعت آنها از انتقال فناوری‌های روز به کشور، قیمت بالای تجهیزات فنی، اختصاص نیافتن بودجه مناسب به سازمان‌ها برای اجرای پروژه‌های ICT و... است که رفع بخشی از آنها خارج از توان سازمان‌های متولی است و به عنوان واقعیت‌های غیرقابل انکار توسعه بهره‌گیری از فناوری‌های روزآمد در کشور تلقی می‌شود (رحمانی نژاد و یاسره، ۱۳۹۴). البته برخی سازمان‌ها اقدامات مناسبی را در جهت بهره‌گیری از این فناوری‌ها و سیستم‌های مکانیزه در اجرای فرایندها انجام داده‌اند. به عنوان مثال، گمرک ایران در طی سال‌های اخیر اقداماتی نظیر استفاده از سیستم گذر مرزی، اجرای سیستم وب بنیاد ارزش، تدوین سند ملی راهبردی فناوری اطلاعات و ارتباطات، استقرار سیستم آسیکودا پلاس پلاس، اجرای سیستم مانیفست الکترونیکی، جایگزینی کارت هوشمند بجای پته عبور و پروانه گمرکی، استقرار آسیکودای جهانی در برخی گمرکات ترانزیتی، اجرای پایلوت پنجره واحد تجاری در گمرک شهید رجایی و... را انجام داده که در امر پیشگیری از بروز قاچاق کالا، در مبادی گمرکی تا حدودی ثمربخش بوده؛ یا سازمان راه‌داری و حمل و نقل جاده‌ای از سیستم GPS برای ردیابی و کنترل محموله‌ها در جاده‌ها استفاده کرده است.

در اجرای قوانین حاکم در تجارت جهانی، سازمانی جهانی گمرک سیستم هماهنگ توصیف و کدگذاری کالاها (زبان تجارت بین‌المللی (HS)^۲) را که در سراسر جهان به عنوان مبنای طبقه‌بندی کالاها و جمع‌آوری درآمدهای گمرکی مورد استفاده قرار می‌گیرد (نخعی کمال‌آبادی و عباس سرائی، ۱۳۸۷، صص ۱۳۴-۱۳۳)، تدوین و ارائه کرد. فهرست (نمانکلاتور) تعرفه سیستم هماهنگ HS^۳ به عنوان مبنای وصول حقوق و عوارض گمرکی و تنظیم آمار تجارت بین‌المللی، تقریباً از طرف کلیه کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۴ با به کارگیری سیستم هماهنگ HS به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار تجارت جهانی، این اطمینان حاصل می‌شود که آمار به دست آمده از گمرکات، دقیقاً با استاندارد بین‌المللی مطابقت می‌کند.

۱. آسیکودای جهانی سیستم مبتنی بر وب و آنلاین است؛ از همین رو اتصال به دروازه‌ها یا سازمان‌های دیگر را ساده‌تر می‌کند، درحالی‌که نسخه پلاس پلاس، کلاین سرور است و ثبت خودکار رویه‌های گمرکی را به صورت آفلاین انجام می‌دهد.

2. Customs Cooperation Council

۳. کد HS شامل هفت‌هزار گروه کالایی است، کارکرد تعرفه‌ای دارد و در گمرک استفاده می‌شود.

۴. روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۳۳۵۴، ۱۳۹۳/۹/۴.

سازمان جهانی گمرکی این سیستم را با اهداف چندمنظوره‌ای گسترش داده و در حال حاضر در موارد زیر به کار می‌رود:

- یکسان‌سازی تعرفه‌های گمرکی در جهت کاهش قاچاق
 - نظارت بر کالاهای تحت کنترل (همچون اسلحه، مواد مخدر، دارو، سلاح‌های شیمیایی و کالاهای قاچاق)
 - مذاکرات تجاری (مثلاً بر نامه‌های اعطای امتیازات تعرفه‌ای سازمان تجارت جهانی).
- استفاده متداول از سیستم هماهنگ در سیستم‌های گمرکی مذکور در گسترش تبادل اطلاعات بین گمرکات ضروری است. این چیزی است که عوامل ذی‌نفع در تجارت آن را به‌عنوان مبنایی برای حذف تشریفات زاید صادرات و واردات از کشوری به کشور دیگر و در مبادلات یکپارچه بین‌المللی تلقی می‌کنند و علاوه بر کنترل و جلوگیری از ورود قاچاق کالا، ضمن حفظ سلامت افراد جامعه، صنعت تولیدی کشورهای خود را سرپا نگه می‌دارند.

از دیگر راهکارهای تجارت فرامرزی بر پایه سیستم جهانی گمرک استفاده از سیستم ورود موقت ATA^۱ است که نقل و انتقال کالا را در مرزهای کشورها به‌طور آزادانه امکان‌پذیر کرده و ورود موقت آنها را در قلمرو گمرکات بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی مجاز می‌دارد (رحمانی نژاد و یاسره، ۱۳۹۴). کالاها تحت پوشش سند واحدی تحت عنوان آ.ت. آ قرار می‌گیرند و با ضمانت یک سیستم بین‌المللی تضمین می‌شوند. با توجه به نقش مفید این سیستم، جامعه تجاری بین‌المللی از ساده شدن تشریفات گمرکی به‌طور قابل ملاحظه‌ای بهره‌مند شده است. از کالاهای ورود موقتی که تحت این سیستم قرار می‌گیرند، هیچ‌گونه حقوق و عوارض گمرکی دریافت نمی‌شود، چون سیستم کارنه آ.ت. آ از نظر بین‌المللی ارزش تضمینی دارد، چراکه مؤسسات ملی که کارنه آ.ت. آ را صادر می‌کنند، اعتبار بین‌المللی دارند. این مؤسسات ملی مورد تأیید گمرکات جهانی هستند و به یک زنجیره تضمین‌کننده بین‌المللی تحت مدیریت «دفتر بین‌المللی اتاق بازرگانی» وابسته می‌باشند. اکنون کارنه آ.ت. آ سندی است که به‌طور گسترده از طرف دنیای تجارت در فعالیت‌های بین‌المللی مربوط به ورود موقت کالا مورد استفاده قرار می‌گیرد. سیستم کارنه آ.ت. آ در پاسخ به نیازهای گروه‌های گوناگون تجار از جمله انتقال کالاهای خود به بازارهای تجاری یا نمایشگاه‌های بین‌المللی، عرضه به خریداران بالقوه یا صرفاً به‌عنوان ابزار حرفه‌شان ایجاد و بنا شده است. این‌گونه کالاها امکان حمل و نقل سریع و ساده از مرزها را دارند.

۱. اصطلاح "ATA" از ترکیب دو اصطلاح فرانسوی "Admission Temporaire" و انگلیسی "Temporary Admission" ساخته شده است.

۲-۲. رهگیری کالا بر اساس کد دیجیتال (GS1)

سیستم^۱ GS1 به‌عنوان سیستم یکپارچه استاندارد و جهانی، اطلاعات مورد نیاز را برای مدیریت زنجیره تأمین کالا از طریق شناسایی یکتا و منحصربه‌فرد موجودیت‌های ثابت و در گردش چرخه از قبیل اقلام تجاری، واحدهای لجستیکی، دارایی‌ها و مکان‌های فیزیکی فراهم می‌آورد.^۲ این امر باعث پذیرش و مقبولیت این سازمان در سطح جهان شده است. در نتیجه بسیاری از سیستم‌های زنجیره تأمین جهانی از این استانداردها استفاده می‌کنند. GS1 با ایجاد ویژگی ردیابی کالای در دست مشتری تا نقطه مبدأ، می‌تواند اثربخشی بالایی را در طول زنجیره تأمین ایجاد کند و باعث بهبود کارایی و شفاف‌سازی زنجیره‌های تأمین و تقاضا در سطح جهانی و بخش‌های مختلف صنعتی و تجاری شود (نخعی کمال‌آبادی و عباس‌سرائی، ۱۳۷۸، صص ۱۳۴-۱۳۳).

این سیستم متشکل از مجموعه استانداردها و راه‌حل‌هایی است که منجر به ارتقا و بهبود سازوکارهای مدیریت زنجیره تأمین و تقاضا می‌شود. تولیدکنندگان، ارائه‌کنندگان خدمات لجستیکی و خرده‌فروشان اکنون با چالش‌های متعددی مواجه هستند که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد: نیاز به کاهش سطح موجودی‌ها ضمن حفظ سطح خدمات‌دهی، نیاز به برنامه‌ریزی تولید به‌صورت فشرده، پایش دقیق‌تر تولید، زمان‌بندی بهتر عملیات لجستیک از مواد اولیه تا محصول نهایی، انتظارات بالاتر مصرف‌کنندگان برای کیفیت و امنیت سلامت محصولات و الزام قانونگذاران برای پاسخگویی سریع و کارآمد به هر سؤالی در مورد محتوای محصول. بنابراین قابلیت ردگیری و ردیابی کالاها و اطلاعات و پاسخگویی سریع به نیازهای بازارها، کلید مدیریت کارآمد و موفق زنجیره‌های تأمین کنونی است. درخصوص حدود کارآمدی این سیستم و به‌کارگیری استانداردهای GS1 در ایران، متأسفانه کشور ما تنها در حد تخصیص کد جهانی به کالا و استفاده از آن در نقاط فروشگاهی متوقف شده است. تخصیص کد کالا اولین قدم برای پیاده‌سازی استانداردهای GS1 است و تنها یک مزیت شناسایی خودکار کالا را به همراه دارد. این مزیت یکی از هزاران مزیت استانداردهای GS1 است.

راه‌اندازی صحیح و به‌روزرسانی این سیستم باعث خواهد شد که علاوه بر پیاده‌سازی استانداردهای GS1 به‌طور کامل منجر به یکپارچگی زنجیره‌های تأمین، تسریع تولید و تجارت، کاهش موجودی‌ها، کاهش مؤثر هزینه‌های تولید، امنیت بیشتر مصرف‌کننده، خدمات بیشتر به مصرف‌کننده، کاهش جعل و تقلب، امنیت سلامت جامعه، اجرای دقیق قانون و... خواهد شد. این

۱. یک سازمان بین‌المللی پیشگام در زمینه طراحی، توسعه و اجرای استانداردهای شناسایی کالا، ضبط خودکار داده‌ها و تبادل الکترونیکی آنهاست.

۲. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزارت صنعت و معدن و تجارت به نشانی اینترنتی www.itsr.ir.

امر باعث پذیرش و مقبولیت این سازمان در سطح جهان شده، به گونه‌ای که بسیاری از سیستم‌های زنجیره تأمین بین‌المللی از این استانداردها استفاده می‌کنند.

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های این سازمان به شرح زیر است (نخعی کمال‌آبادی و عباس سرائی، ۱۳۷۸، ص ۱۳۳):

الف) راهکارهای GS۱ برای شناسایی و ضبط خودکار داده‌ها در خرده‌فروشی‌های اکثر نقاط دنیا مشاهده می‌شود. صدای کوچکی که هنگام اسکن یک بارکد در صندوق فروشگاه شنیده می‌شود، با کمک GS۱ ممکن شده است. با این کار، ثبت اطلاعات و رهگیری کالا انجام می‌شود.

ب) راهکارها و بارکدهای GS۱ نه تنها در خرده‌فروشی، بلکه در عملیات ارسال، حمل و نقل، انبارداری، سفارش‌دهی، ارائه صورت‌حساب و پرداخت کاربرد دارد. بارکدها به ابزاری اساسی برای بهبود کارایی اکثر بخش‌های صنعتی در سراسر زنجیره تأمین تبدیل شده‌اند. بارکدها ابزار خودکارسازی فرایندها در امور مختل زنجیره تأمین هستند. از مهم‌ترین راهکارهای GS۱ ایجاد قابلیت ردیابی در درون یک سازمان خاص و در سطح زنجیره تأمین از منشأ مواد اولیه تا نقطه مصرف نهایی است. ردیابی و رهگیری در GS۱ با کمک شناسه‌های شماره جهانی قلم تجاری، شماره جهانی مکان، کد سریالی کانتینر ارسالی، شماره سریال و ویژگی‌هایی که نیاز به ردیابی آنها وجود دارد انجام می‌شود. نظام کدینگ GS۱ امکان شناسایی کالاهای غیرمجاز را ایجاد کرده و از طریق آن می‌توان امکان ردیابی این کالاها را از لحظه ورود به کشور تا سطح عرضه فراهم کرد و از ورود کالاهای قاچاق و تقلبی جلوگیری نمود (همان، ص ۱۳۴).

اشتراک‌گذاری اطلاعات راهی است که به کمک آن، سازمان‌ها می‌توانند با هم پیوند بخورند و به تبع آن، از مزایای یکپارچگی جریان اطلاعات در زنجیره تأمین بهره ببرند. در یک زنجیره تأمین باید زیرساخت‌های مختلف سخت‌افزاری و نرم‌افزاری یکپارچه شود و پیمانی مشترک برای تبادل اطلاعات موجود باشد تا طرف‌های مبادله‌کننده بتوانند برای تراکنش‌های تجاری با اطمینان، از فناوری اطلاعاتی بهره ببرند. یکی از پیوندهای فنی و ابزار روان‌سازی اطلاعات در زنجیره تأمین ایجاد نظام استانداردسازی کالا، خدمات و اطلاعات است. این استانداردها، جریان اطلاعات در سطوح مختلف از درون‌سازمانی تا سطح بین‌المللی را میسر می‌کند. کدهای کالا و خدمات وسیله‌ای برای شناسایی و ارتباط بین بنگاه‌ها در تسهیل فرایندهای زنجیره تأمین کالاها و خدمات را فراهم می‌کند. شناسایی محصول و خدمات در فرایندهای کسب‌وکار از نیازهای اساسی به شمار می‌آید و بسیاری از تصمیمات بر اساس شناخت حاصل شده از کالا اتخاذ می‌شود. همچنین

آمار و اطلاعاتی که پیش‌نیاز فعالیت‌های تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری است، فراهم می‌شود.

قابلیت ردیابی کالاها مدت‌هاست که به صورت یک الزام قانونی برای برخی بخش‌های صنعتی در ایالات متحده، کانادا، اتحادیه اروپا، برخی کشورهای آمریکای لاتین، آسیا و آفریقا درآمده، اما برای بحث الزام، مزایا و ضرورت وجود چنین قابلیت‌هایی در صنایع مختلف، آنها را برآن داشته تا به منظور کارایی بیشتر زنجیره و محافظت از برند و حصول اطمینان از ایمن بودن محصولات خود، به سوی سیستم‌های ردیابی حرکت کنند. قابلیت ردیابی، شناسایی و یافتن محصولات غذایی و دارویی ناسالم و حذف آنها از جریان تجارت، صحت‌گذاری وجود یا نبود مشخصه‌های مهم مدنظر مصرف‌کنندگان در محصولات (مانند غذاهای ارگانیک، حلال، مواد آرایشی غیرآلرژی‌زا)، مبارزه با جعل محصولات و محافظت از برندها، قابلیت ردیابی محصولات غذایی به عنوان یک الزام قانونی به منظور مبارزه با بیوتروریسم می‌باشد. کشورهای حوزه خلیج فارس از جمله امارات متحده عربی نیز طی سال‌های گذشته سعی وافری در جهت رفع این معضل و مبارزه با تقلبات در محصولات مختلف و به‌ویژه دارو کرده‌اند. نمونه این‌گونه فعالیت‌ها برگزاری کنفرانس‌ها و اجلاس‌های منطقه‌ای متعدد با حضور مسئولان، مدیران ارشد و کارشناسان کشورها و سازمان‌ها و نهادهای نظارتی بین‌المللی و نیز شرکت‌های بسیار معتبر چندملیتی است. نمونه این موارد کنفرانس منطقه‌ای مبارزه با تقلبات دارویی دبی در سال ۲۰۰۹ است. با این اقدام، کشور امارات سعی وافری کرد تا خود را کانون منطقه و رهبر واحد مبارزه با داروهای تقلبی در منطقه معرفی کند. جالب آنکه این کشور برای ترمیم وجهه بین‌المللی، حتی موضوع صادرات مجدد را در ارتباط با داروها ممنوع اعلام کرده است.

در تاریخ ۱۶ فوریه سال ۲۰۱۱ (۲۷ بهمن ماه ۱۳۸۹) کمیسیون اروپا متمم قانونی مبارزه با تقلبات دارویی را تصویب کرد که به استناد به آن، کلیه بیست و هفت کشور عضو باید حداکثر ظرف هجده ماه پس از آن، ضوابط، مقررات و ساختارهای داخلی خود را برای پیاده‌سازی طرح مبارزه با قاچاق و تقلبات دارویی در آن کشورها که در گزارش اولیه به آن اشاره شده بود تغییر دهند. سازمان غذا و داروی ایالات متحده (FDA) نیز با انتشار راهنمای خود، مهرماه ۱۳۹۱ را آخرین مهلت برای شماره‌گذاری تک‌واحدی استاندارد (SNI) تمامی اقلام دارویی در آن کشور عنوان کرد. شورای اروپا (CoE) از قریب دو سال پیش کنوانسیون بی‌نام جرایم دارویی (Medicrime) را ارائه کرده است. کنوانسیون مورد اشاره که پس از تأیید اعضای شورای اروپا، برای همراهی در اختیار سایر کشورها قرار گرفت، تأکید بر جنایی بودن تجارت اقلام قاچاق و تقلبی دارویی و پزشکی و نه فقط اقتصادی بودن این‌گونه جرایم دارد.

از طرف دیگر، در سه اجلاس گذشته مجمع جهانی سلامت (WHA) با حضور وزرای بهداشت کشورهای عضو سازمان جهانی بهداشت، موضوع اقلام تقلبی و قاچاق دارویی و پزشکی یکی از مباحث عمده بود که پیامد مباحثات فراوان درباره تعریف اقلام تقلبی و قاچاق نهایتاً با تأکید بر جداسازی مقوله تجارت از سلامت، موضوعات مرتبط با تجارت (داروی برند و ژنریک) را به سازمان تجارت جهانی ارجاع دادند و تنها از زاویه سلامت، موضوع را بررسی کردند و بر این اساس، سرواژه "SSFFC" (Substandard/spurious/falsely-labeled/falsified/counterfeit medical products) را به عنوان الگوی جانشین و موازی جهت مخاطب قرار دادن این گونه اقلام مطرح کردند. بر این اساس هرگونه اقلام زیر سطح استاندارد، جعلی، دارای ظاهر جعلی و غیرمجاز عملاً از مصادیق اقلام قاچاق و تقلبی شناخته شده است.

فعالیت‌های GS۱ را در حوزه بهداشت و درمان می‌توان به چهار بخش اصلی تقسیم کرد:

الف) اقلام دارویی

این بخش، زنجیره تأمین دارو از مرحله مواد اولیه، تولید دارو، داروخانه تا تحویل به بیمار را دربرمی‌گیرد. درخصوص پیاده‌سازی استانداردها و راهکارهای GS۱ در حوزه دارو، موارد زیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

- چگونگی بسته‌بندی صحیح
- استفاده از دیتاماتریکس بر روی بسته‌بندی دارو و کوچک‌ترین دز دارو شامل GTIN تاریخ انقضا شماره سریال
- ردیابی دارو
- مبارزه با جعل و قاچاق دارو

ب) تجهیزات پزشکی

تجهیزات پزشکی شامل ابزار و دستگاه‌های پزشکی می‌شود که به منظور ردیابی آنها باید موارد زیر را مورد توجه قرار داد:

- شناسایی یکتا UDI
- استفاده از فناوری AIDC
- پایگاه‌های داده نظارتی
- تبادل الکترونیکی داده و همزمان‌سازی اطلاعات

پ) خدمات بیمارستانی

از ورود بیمار به بیمارستان و ایجاد پرونده (دستبندی به بیمار تحویل می‌شود و تمامی رویدادها، داروها و خدمات ارائه شده به بیمار ثبت می‌شود) تا ترخیص بیمار را شامل می‌شود. موارد زیر در حوزه بیمارستانی باید مورد توجه قرار بگیرد:

- ارائه دستبند مندرج به دیتاماتریس به بیمار
- اسکن در کنار تخت بیمار (bedscanning)
- اختصاص کد GTIN به اقلام دارویی و پزشکی و تخصیص و در اختیار قرار دادن داروهای خاص به بیمارستان‌ها
- اختصاص کد GSRN به بیمار، کادر پزشکی و ارائه‌دهندگان خدمات
- اختصاص کد GLN به مکان‌هایی که خدمات پزشکی در آن ارائه می‌شود.
- اتاق عمل و تجهیزات آن

ت) eHealth

با پیشرفت تکنولوژی در بخش بهداشت و درمان، فرایندها به سوی الکترونیکی شدن پیش می‌رود. مواردی که در این حوزه می‌توان به آن اشاره کرد عبارتند از:

- نسخه الکترونیک (ePrescription) که در کشور ما ساری و جاری بوده، ولیکن به‌طور کامل مورد رعایت واقع نمی‌شود.
- خرید الکترونیک (eProcurement)
- پرونده الکترونیک بیمار

نتیجه

یکی از معضلات رواج قاچاق کالا خصوصاً در حوزه سلامت اشتیاقی است که از سر ناآگاهی مصرف‌کنندگان در ترجیح کالای قاچاق وجود دارد. کالاهای سلامت‌محور و در رأس آن دارو و اقلام بهداشتی، مقوله حساسی برای هر فرد از هر قشر و طبقه اجتماعی است. مسلماً در صورت آگاهی، هیچ‌کس حاضر نخواهد شد ذره‌ای از سلامتی خود و خانواده‌اش را فدای منفعت ظاهری مادی کند. از این رو شایسته است که عرصه مبارزه با قاچاق بیشتر به سمت پیشگیری متمایل شود تا با ارتقای فرهنگی مردم و بالابردن آگاهی و شناخت آنان از مضرات بهداشتی مصرف کالاهای قاچاق، آگاهی لازم در جامعه ایجاد شود. هیچ حربه‌ای در برابر قاچاق کارسازتر از این

نیست که مصرف‌کننده با علم و اطلاع از اینکه با مصرف کالای قاچاق سرمایه فردی و ملی را به خطر می‌اندازد و سلامت خود را در معرض تهدید قرار می‌دهد، از خرید و مصرف کالای قاچاق امتناع کند. در این راستا قانونگذار برخی دستگاه‌ها را در ماده ۱۴ ق.م.ق.ک.ا مسئول انجام امور تبلیغی، فرهنگی، پژوهشی و آموزش عمومی در خصوص مبارزه با قاچاق کالا کرده است. هرچند فرهنگ‌سازی و آموزش می‌تواند پیشگیری را نهادینه و مؤثر کند و مردم را با تکنیک‌های مناسبی آشنا سازد، با این حال اعمال شیوه‌های پیشگیری وضعی نه تنها اجتناب‌ناپذیر است، بلکه ضرورت دارد. با توجه به اینکه استفاده از کالاهای قاچاق سلامت‌محور خصوصاً مواد دارویی و بهداشتی مخاطرات شیمیایی و بیولوژیکی دارد که سلامتی مصرف‌کننده را به خطر می‌اندازد، عقل سلیم حکم می‌کند که با شیوه‌های مناسب مهندسی اجتماعی مثل روش‌های پیشگیری وضعی، ترتیبی اتخاذ شود تا مردم فقط از داروها و لوازم آرایشی و بهداشتی دارای مجوز ورود از وزارت بهداشت و درمان استفاده کنند که همه آنها دارای برچسب اصالت سلامت باشد و اطلاعات مربوط به تاریخ تولید و انقضا و شماره مجوز ورود آن درج شده باشد. استفاده از سیستم‌های نوین همچون الکترونیکی کردن اسناد، استفاده از کد سیستم GS1، HS، سیستم ATA، آسیکودای پلاس پلاس و... با رویکرد سازمان جهانی گمرک و سازمان تجارت جهانی، راهکار مناسبی برای پیشگیری وضعی از قاچاق کالاهای سلامت‌محور است و به‌عنوان مسیر منطقی و هدفمند جهت مبارزه با قاچاق این نوع کالاها، امری ضروری و حیاتی به نظر می‌رسد و می‌تواند به‌عنوان یکی از برنامه‌های راهبردی اصلی دولت مطرح شود.

منابع

الف) منابع فارسی

۱. ابراهیمی، شهرام و صادق‌نژاد نائینی، مجید (۱۳۹۳)، «تحلیل جرم‌شناسی جرایم اقتصادی»، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره پنجم.
۲. ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۶)، «رویکرد جرم‌شناسی پیشگیری قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز»، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، دوره ۲۰، شماره ۷۸.
۳. افق ده‌ساله مبارزه با قاچاق کالا و ارز کشور (۱۳۸۸)، چاپ دوم، تهران، انتشارات ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.
۴. بکاریا، سزار (۱۳۸۰)، رساله جرایم و مجازات‌ها، مترجم: محمدعلی اردبیلی، تهران، نشر میزان.
۵. حاذق، مجید (۱۳۹۲)، «راه‌های پیشگیری از جرم، تعدد و تکرار آن در ابعاد فردی و اجتماعی»، پایگاه تخصصی نشر مقالات حقوقی، حق‌گستر.
۶. رحمانی‌نژاد محسن و یاسره، مهدی (۱۳۹۴)، «سازمان جهانی گمرک، ساختار و کنوانسیون‌های آن»، درج در وبلاگ تخصصی گمرک به نشانی اینترنتی www.customs.blogfa.com.
۷. صفاری، علی (۱۳۸۱)، «مبانی پیشگیری از وقوع جرم»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره‌های ۳۳-۳۴.

۸. صفاری، علی و اجتهادی، سیدعبدالمجید (۱۳۹۶)، «سیاست کیفری افتراقی در قبال قاچاق کالاهاى سلامت‌محور»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال نوزدهم.
۹. فرهانیان مقدم، مسعود (۱۳۹۰)، مجموعه سخنرانی‌های همایش تخصصی راهبردهای نوین در پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.
۱۰. کاری‌یو، رابرت (۱۳۸۱)، «مداخله روان‌شناختی اجتماعی زودرس در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه»، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تحقیقات حقوقی، شماره‌های ۳۶-۳۵.
۱۱. گسن، رمون (۱۳۷۰)، جرم‌شناسی کاربردی، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۲. عینی، محسن (۱۳۹۷)، «جرم‌انگاری قاچاق داروهای تقلبی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران»، پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره ۲۲.
۱۳. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۸)، «پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره‌های ۲۵ و ۲۶.
۱۴. _____ (۱۳۸۳)، مجموعه مقالات علوم جنایی، تهران، انتشارات سمت.
۱۵. نخعی کمال‌آبادی، عیسی و عباس سسرائی، علی (۱۳۸۷)، «زنجیره یکپارچگی در کالاکدگذاری و طبقه‌بندی‌های سیستم نقش تأمین و ضرورت استفاده از یک سیستم جامع طبقه‌بندی و کدگذاری»، فصلنامه پژوهش نامه‌بازرگانی، شماره ۴۸.
۱۶. نیکوکار، حمیدرضا (۱۳۹۴)، دانشنامه پیشگیری از جرم آکسفورد، تهران، نشر میزان.
۱۷. نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۲)، «پیشگیری از بزهکاری در قانون اساسی ایران و لایحه قانون پیشگیری از وقوع جرم»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۵.